

Ольга Федорчак

докторант ЛРІДУ НАДУ при Президентові України, кдерж.упр., доцент

ПРОБЛЕМА НАУКОВОГО ВИЗНАЧЕННЯ КАТЕГОРІЙ «ІНСТИТУТ» ТА «ІНСТИТУЦІЯ» ТА ЇЇ УПРАВЛІНСЬКЕ ЗНАЧЕННЯ

Проведено огляд наукових літературних джерел щодо основних понять інституціоналізму. Розглянуто зміст категорій «інститут» та «інституція». Виокремлено чотири підходи щодо їх вживання у науковій літературі.

Ключові слова: інститут, інституція, інституціоналізм.

Ol'ha Fedorchak

Doctoral student of LRIPA NAPA under the President of Ukraine,
PhD in public administration, Associate Professor.

THE ISSUE OF SCIENTIFIC DETERMINATION OF CATEGORIES «INSTITUTE» AND «INSTITUTION» AND ITS ADMINISTRATIVE VALUE

Problem setting: In recent years, complex of reforms in Ukraine gradually changed from liberalization and privatization, to the formation of institutional system. However, many economists point out that the institutional structure of the national economy today is far from effective market ideal. Inefficient and suboptimal institutions, that traditionally characterized the Ukrainian economy, were formed in 90 years of XX century. Today in literature are not answers to several questions, such as: what kind of institutions does need Ukrainian economy, what mechanisms of their creation or import from more successful economic systems, what institutions will encourage foreign investment in Ukraine? So we should first of all clarify the essence of categories «institute» and «institution» in order to answering these and other questions. That is why the problem of scientific determination of categories «institute» and «institution» has been and remains important.

Recent research and publications analysis: The problems of institutionalism were described many foreign and domestic scientists and researchers, including: L.Bunetskiy, J.Commons, D.Frolov, J.Hodgson, O.Inshakov, A.Kolodiy, O.Lazor, T.Lozińska, A.Mazur, V.Mitchell, O.Moroz, D.North, M.Olson, P.Petrovsky, G.Pochenchuk, L.Prikhodchenko, J.Searle, S.Todoryuk, T.Veblen, O.Williamson and other scientists. Appreciating the contribution of scientists in this sphere, it should be noted that today in the literature there is no single universally interpretation of categories «institute» and «institution». So it is necessary describe the system of primary categories of institutionalism.

The paper objective: The objective of article is an analysis and synthesis of existing approaches to the interpretation of categories «institute» and «institution» that will make it possible to deepen essence of these terms.

The paper main body: Today there are different approaches to the meaning of categories «institute» and «institution». Analysis of scientific literature gave an opportunity to distinguish the most typical approaches to the interpretation and use of these terms.

I. First approach. Representatives of this approach consider the categories «institute» and «institution» as synonym. According to researchers, there are not any differences between these terms. Also it is incorrect to using the term «social institute» or «economic institute» because institute a priori is social and economic phenomenon.

II. Second approach. Representatives of this approach consider the categories «institute» and «institution» as a different terms. Some of researchers interpret the «institution» as a customs, traditions, norms and rules of behavior. Also they identify the «institute» as a procedure, enshrined in the form of a law or organization.

III. Third approach. Representatives of this approach use only category «institution» in their researches. They interpret the «institution» as a government agency or political organization. Also researchers identify the «institution» as a set of rules that direct and limit the behavior of persons.

IV. Fourth approach. Representatives of this approach use only category «institute» in their researches. They interpret the «institute» in different way. Some of researchers interpret the «institute» as a certain rules of game in society, or rules of decision-making. Other researchers identify the «institution» as an organization without people, or model of human relations. In our studies we'll follow the fourth approach. The «institute» we'll consider in three aspects: 1) as a set of relevant formal and informal rules (laws, regulations, mentality), which determine and regulate human activity in a particular area; 2) as a certain formation, organization, association of people (from government agencies to civil organizations) that support, supervise and ensure compliance with the standards; 3) as a processes, events and facts of social life.

Conclusions of the research: Summarizing the results of the research we come to the following conclusions. It has been found that in the literature are no single universally interpretation of categories «institute» and «institution». We delineated four approaches to the interpretation and use of these terms. In our studies we'll follow the fourth approach and use category «institute».

Further research: In our further researches we plan to identify the list of institutes that influence to development of the investment climate in Ukraine.

Key words: institute, institution, institutionalism.

ПРОБЛЕМА НАУЧНОГО ОПРЕДЕЛЕНИЯ КАТЕГОРИЙ «ИНСТИТУТ» И «ИНСТИТУЦИЯ» И ЕЕ УПРАВЛЕНЧЕСКОЕ ЗНАЧЕНИЕ

Проведен обзор научных литературных источников относительно основных понятий институционализма. Рассмотрено содержание категорий «институт» и «институция». Выделены четыре подхода относительно их употребления в научной литературе.

Ключевые слова: институт, институция, институционализм.

Постановка проблеми

В останні роки в Україні фокус реформ плавно перемістився з лібералізації та приватизації до створення інституційної системи, що сприятиме розвитку підприємництва, приватного сектора і, зрештою, зростанню інвестиційної привабливості. Проте багато науковців відзначають, що інституціональна структура вітчизняного господарства на сьогодні ще дуже далека від ефективного ринкового ідеалу. Неефективні й неоптимальні інститути, традиційно властиві українській економіці, які сформувалися ще в 90-х роках ХХ століття, «тягнуть економіку країни в колю стагнації і економічної відсталості, в якій погрузли багато латиноамериканських країн» [3].

На сьогодні в літературі немає однозначних відповідей на низку запитань стосовно того, які інститути потрібні сучасній українській економіці, які механізми їх створення або імпорту з успішніших господарських систем, які інститути сприятимуть залученню іноземних інвестицій? Для відповіді на ці та інші запитання слід насамперед з'ясувати сутність категорій «інститут» та «інституція». Невизначеність змісту даних понять, нечіткість і фрагментарність їх трактувань, спрощення або, навпаки, надмірне розширення визначень даних категорій, зумовлюють актуальність дослідження.

Проблемам інституціоналізму присвячено роботи як зарубіжних (Т. Веблена, О. Вільямсона, О. Іншакова, Дж. Коммонса, В. Мітчелла, Д. Нортона, М. Олсона, Дж. Серла, Дж. Ходжсона, Д. Фролова), так і вітчизняних (Л. Бунецького, А. Колодій, О. Лазор, Т. Лозинської, О. Мазур, О. Мороза, П. Петровського, Г. Поченчук, Л. Приходченко, С. Тодорюка та інших) учених.

Високо оцінюючи внесок зазначених науковців у питання, що досліджуються, необхідно зауважити, що на сьогоднішній день у літературі відсутнє єдине загально прийнятне трактування понять «інститут» та «інституція». «Більш ніж за 70 років інституціоналісти так і не змогли зробити перший, необхідний для формування будь-якої наукової концепції крок – чітко пояснити, що таке «інституція» та «інститут». Кожен використовує їх з тим більшою легкістю, чим менше знає, що саме вони означають. Але коли намагаєшся ці поняття визначити і відокремити один від одного, виникає безліч проблем і труднощів» [16]. Це викликає необхідність окреслити систему початкових категорій інституціоналізму та провести їх дефініцію.

Метою статті є аналіз і узагальнення наявних наукових підходів до трактування понять «інсти-

тут» та «інституція», що дасть змогу поглибити і обґрунтувати їх сутність.

Виклад основного матеріалу: Останніми роками в Україні спостерігається зростання уваги вчених до теорії інституціоналізму. Інституціональний аналіз є міждисциплінарним інструментом дослідження, оскільки одночасно торкається предметних сфер принаймні двох наук – економіки та державного управління. Сутність його полягає в тому, щоб у дослідженнях явищ чи процесів не обмежуватися аналізом лише економічних чинників у «чистому» вигляді, а враховувати вплив і «позаекономічних». Базовими поняттями інституціоналізму є терміни «інститут» та «інституція». На основі аналізу літератури можна розмежувати чотири підходи до розуміння даних понять.

І. Представники першого підходу ототожнюють поняття «інститут» та «інституція» і розглядають їх як синоніми. Цей підхід можна вважати найменш суперечливим. Так,

Мороз О. В. наполягає на ототоженні термінів «інститут» та «інституція». Дослідження доступних словників дозволило вченому зробити висновок, що «у російському і українському мовному просторі терміни «інститут» (institutum) і «інституція» (institutio) перекладаються із латинської дуже широко – більш ніж 20 варіантами. В обох випадках переклади містять однаковий набір тлумачень, до прикладу: певний порядок, устрій, звичай, принцип, образ життя чи дії, звичаєве право». На думку дослідника, «жодних змістовних відмінностей між даними термінами не існує. Є неприйнятним також застосування означення «соціальний» чи «економічний» стосовно інституту, оскільки інститут априорі є соціальним та економічним водночас. Не існує також різниці між термінами «інституціональний» та «інституційний». Для лаконічності є сенс використовувати останній термін. Таке «спрощення» змісту терміну «інститут» різко зменшує кількість проблемних питань щодо різних тлумачень «інститутів» та «інституцій» за рахунок вживання єдиного терміну «інститут»» [11].

До першого підходу також можна віднести праці Мазур О. Є., яка вважає, що «розмежовуючи терміни «інститут» та «інституція», можна дійти не лише до штучного подвоєння (чи навіть кратного примноження) кількості самих термінів, а й до відповідного збільшення кількості варіантів їх змінюваного наповнення. Тому, терміни «інститут» та «інституція» доцільно вважати синонімами, водночас надаючи перевагу «інституту» як найбільш уживаному та звичному у вітчизняній науковій спільноті» [9].

Як зазначає Лозинська Т. М., «недоцільно розмежовувати поняття «інститут» та «інституція», базуючись

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми

Мета

лише на основі їх англомовного перекладу («institute» у розумінні «інституту», та «institution» у розумінні «інституції»). В англомовній практиці обидва слова використовують для позначення певних організаційних структур, але «institute», використовується по відношенню до організації з дуже вузькими науковими та освітніми цілями (науково-дослідний інститут); а «institution» вживається для позначення організації, які відіграють значну роль у суспільстві (церква, парламент). В українській мові, на відміну від англійської, як для позначення вузькоспеціалізованих наукових і освітніх закладів, так і для ідентифікації суспільно значимих організацій використовується термін «інститут». Дослідниця зауважує, що «в офіційній українській мові радянського періоду слово «інституція» не вживалося. Таким чином, активне використання терміна «інституція» з кінця 20 ст. пов'язано з прагненням «українізувати» мовно-наукове середовище, та намаганням точніше інтерпретувати засобами мови зміст дефініції «institution». Українізація терміну «інститут» призвела до вживання у науковому обігу понять «інститут» та «інституція», здебільшого як синонімів. Отже, використання в літературі двох термінів («інститут» та «інституція»), не лише не вносить нічого нового в теорію інституціоналізму, а й породжує методологічну плутанину. У зв'язку з цим доцільним є використання терміна «інститут». До прикладу, інститут власності, інститут банкрутства, інститут конкуренції тощо» [8].

II. Представники другого підходу доводять необхідність чіткого розмежування поняття «інститут» та «інституція», але по-різному, часто суперечливо, трактують розбіжності між ними. Найбільш поширеним аргументом прихильників розмежування понять є посилання на переклад С. Сорокіною праці Т. Веблена. Як зазначається в перекладі, «термін «інституціоналізм» пов'язаний з двома поняттями: «інституція» (звичай, порядок, прийнятий в суспільстві) та «інститут» (закріплення звичаїв і порядків у вигляді закону або установи). Розподіл цих понять достатньо умовний, оскільки в концепціях інституціоналістів вони мають надзвичайно широкий і розмитий зміст» [2].

Спробу розмежування категорій «інституція» та «інститут» здійснили також Іншаков О.В. та Фролов Д. П. На їх думку, «у науковій мові не може бути синонімів, саме це і відрізняє її від мови побутової». Дослідники вважають інституцію базовою категорією інституціоналізму. «Інституція соціально закріплює функції людини в її діяльності та виступає рушійною силою будь-якої діяльності. Потенційно і реально кожна людина є агентом багатьох інституцій. Інституції існують в різних сферах життя: в господарстві, науці, релігії, політиці, праві, моралі, мистецтві, сім'ї, державі. У робочий час людина є агентом одних інституцій, у вільний час – інших, можливо повністю або частково несумісних з першими. На відміну від інституцій, інститут є структурою, за допомогою якої інституції реалізуються. Інститути слід розглядати як «тверді структури», а інституції – як «м'які», котрі передаються і зберігаються лише «затвердівши». До інституцій відносять: підприємництво, кредит, страхування, трейдинг, науку, інноваційний бізнес, фермерство, християнство, шлюб; а до інститутів, що їм відповідають – підприємство, банк, страхову компанію, фондову біржу, університет, венчурний фонд, ферму, церкву, сім'ю». Автори подають

також відмінність між інститутом та організацією, наголошуючи на тому, що «інститут виступає абстрактною функціональною моделлю організацій. Причому, інституту не слід ототожнювати з конкретною організацією, яка має певні реквізити та юридичну адресу. Інститут – це лише абстрактна модель конкретної організації. Образно кажучи – це сума організацій, у якій «розчиняються» їх конкретні специфічні характеристики, такі як організаційно-правова форма, юридична адреса, структура або штатна чисельність» [6].

Подібно думки щодо розмежувань понять «інститут» та «інституція» дотримуються дослідники Зотов В. В. та Пресняков В. Ф. Під інституціями вони розуміють «звичай, традиції, норми і правила поведінки, згідно з якими люди діють у різних сферах життя», а інститути розглядають як «форми колективної діяльності, які забезпечують реалізацію системних функцій економіки». Науковці виділяють такі інститути економічної діяльності: а) фірми (підприємства), домашні господарства і організації; б) ринки (ринки праці, товарів, фінансів); в) майнові права (у т.ч. інститут права власності). Крім того, дослідники вводять в науковий обіг поняття «квазіінститутів», під якими розуміють «неофіційно негативні (з позицій громадських інтересів) форми колективної діяльності, що визнаються в суспільстві. Наприклад, рейдерство в економіці, а також корупція, хабарництво, підкуп виборців та судових процесів у владних структурах» [5].

Розмежує терміни «інститут» та «інституція» Майбурд Е. М., який розглядає інституцію як «звичай, заведений порядок, а інститут – як порядок, закріплений у формі закону або установи». Він визначає різне змістове наповнення понять «інститут» та «інституція» і закріплює за кожним іменником свого похідного прикметника – «інституціональний» та «інституційний» [10].

Цікавий підхід до визначення інституцій та інститутів можна знайти у роботах Петровського П.М., який, крім термінів «соціальний інститут» та «політична інституція», виокремлює терміни: «інституалізація» та «інституціалізація». Під соціальним інститутом вчений розуміє «особливий елемент соціальної структури, що організовує та впорядковує життя суспільства, до прикладу: сім'я, мораль, церква, школа, наука, приватна власність, територіальна громада, громадянське суспільство». Політичну інституцію науковець ототожнює із поняттям державної установи або політичної організації, стверджуючи, що еквівалентом поняття «інституція» є поняття «організація». Таким чином, «у суспільстві водночас функціонують і соціальні інститути, і політичні (владні) інституції, а також відбувається їх паралельне виникнення чи формування. Тому, поряд із фіксацією понять «інститут» та «інституція», необхідно розрізняти і процес їх становлення». Процес формування, становлення, зміцнення та згорання соціальних інститутів дослідник називає «інституалізацією» (термін, похідний від поняття «інститут»). А процес формування владних інституцій, тобто визначення та законодавчого оформлення структур органів державної влади, вчений трактує як «інституціалізацію» (термін, похідний від поняття «інституція»). Отже, «інституалізація» означає «процес становлення соціального інституту і ґрунтується на безпосередньому моральному визнанні соціумом, а «інституціалізація»

передбачає формування вмонтованої у владну вертикаль ще однієї інституції та ґрунтується на нормативно-правовій базі» [13].

Також розмежовує поняття «інститут» та «інституція» Ревенко С. О., який досліджує інституційне середовище формування аграрного ринку. Вчений поділяє інституції на економічні (держава, фермерські господарства, особисті селянські господарства, об'єднання) та соціальні (громадські організації, сільська сім'я). Серед інститутів виділяє: формальні (закони, програми, проекти, контракти) та неформальні (звичаї, традиції, психологічні особливості людей, стереотипи, неформальні контракти, «тіньові» відносини тощо) [15].

III. Представники третього підходу у своїх дослідженнях використовують виключно термін «інституція». Так, на думку Шолом А. С., «утворення поняття «institution» відбувалося протягом століть та перетинало велику кількість державних кордонів та мов, перш ніж потрапило в Україну. Знання про інституціоналізм сформували в Україні двозначне трактування поняття «institution». Натомість в англійській традиції є тільки одне поняття «institution», зміст якого обговорюється в наукових колах. Тому задля ліквідації двозначності у термінологічному апараті є недоцільним вживання двох термінів «інститут» та «інституція» для перекладу даного поняття. Правильнішим є термін «інституція» [20].

Такої ж позиції дотримується і Тодорюк С. І., який вважає, що «у вітчизняній науковій термінології для характеристики основної предметної одиниці теорії інституціоналізму коректніше застосовувати саме термін «інституція». Натомість «інститут» має звужене і більш прикладне застосування» [18].

Подібних поглядів дотримується і Колодій А. Ф., яка у своїх роботах використовує поняття «інституція», а не «інститут». Вона досліджує визначення інституцій, подане традиційними інституціоналістами, неінституціоналістами та його підвидами. Дослідниця зазначає, що «у традиційному інституціоналізмі поняття «політичні інституції» вживається в значенні, тотожному поняттям «державні установи» або «політичні організації». В неінституціоналізмі інституції трактуються як набори правил (sets of rules), які спрямовують і обмежують поведінку індивідуальних акторів. Сучасні визначення інституцій істотно відрізняються від традиційного інституціоналізму і мають принаймні одну важливу спільну рису з неінституціоналізмом: вони не обмежуються формальними (офіційно встановленими) правилами поведінки, а тим більше не ототожнюють інституції з асоціаціями та організаціями, а включають у це поняття також неформальні зразки практики, що виникають спонтанно. Особливістю сучасних трактувань інституцій є наголос на практичній поведінці, а не на правилах-обмеженнях, як це роблять неінституціоналісти» [7].

IV. Представники четвертого підходу у свої дослідженнях оперують лише терміном «інститут». Так, дослідниця Поченчук Г.М. стверджує, що в англійській науковій літературі використовується термін «institution», який традиційно перекладається як інститут. Переклад «institution» як інституція є ближчий до істини, але традиція використання в українській та російській мові варіанта «інститут» є більш поширеною і звичною. Хоча використання варіанту «інституція»

формально є більш адекватним перекладом, варіант «інститут» більш поширений і традиційний. Уведення нового поняття «інституція» в аналіз (в українськомовних та російськомовних дослідженнях) вимагатиме перегляду великої кількості робіт, призводить до плутанини визначення того, що англійською називається «institution». Тому у дослідженнях для позначення категорії «institution» слід використовувати «інститут» [14].

Зауважимо, що у межах даного підходу існують різні трактування змісту категорії «інститут». Так, Д. Коммонс, характеризуючи інститут, зазначає: «мені здається, що інститут подібний до будівлі, каркас якої зроблений з законів і правил, а індивіди є мешканцями цього будинку. А іноді мені здається, що інститут – це і є поведінка мешканців» [21].

Т. Веблен під інститутами розуміє «усталені навички мислення, спільні для більшості людей» та «результати процесів, що відбувались в минулому, пристосовані до обставин минулого і, таким чином, не є відповідними вимогам теперішнього часу» [2].

Д. Норт визначає інститути як певні «правила гри» в суспільстві, придумані людьми, обмеження, які спрямовують людську взаємодію в певне русло. Ці «правила гри» істотно відрізняються від «гравців» – організацій (групи людей, об'єднаних прагненням спільно досягти певної мети). Цікавою також є думка Норта стосовно відмінності у функціонуванні економік різних країн, яке забезпечується схожими організаціями (міністерствами, біржами, спілками), але регулюється за допомогою різних «правил гри» (інститутів) [12].

Дж. Ходжсон тлумачить інститути як «системи соціальних правил». Термін «правило» трактує «як установку в ситуації X робити Y». До інститутів вчений відносить: «фірми, організації, мову, гроші, закони, системи міри і ваги, столовий етикет, правила дорожнього руху, правила поведінки за столом та інші правила, які одночасно обмежують поведінку і роблять її можливою. Так, мовні правила дають можливість спілкуватися, а правила дорожнього руху полегшують рух транспорту і роблять його безпечнішим» [19].

Е. Остром під інститутами розуміє сукупність правил прийняття рішень у певних сферах діяльності. «Інститути можна визначити як сукупність чинних правил, на основі яких встановлюється, хто має право приймати рішення, які дії дозволені або обмежені, які загальні правила будуть використовуватися, яких процедур дотримуватися, яка інформація буде надаватися, і який вигаш отримують індивіди залежно від своїх дій» [22].

Р. Ріхтер та Е. Фуруботн трактують інститути як організації. На їх думку, «інститути подібні до фортець. Вони мають бути добре спроектовані й укомплектовані надійним особовим складом. Інститути разом з людьми називаються «організаціями». Сучасна інституціональна економічна теорія вивчає як інститути, так і організації, тобто інститути без людей і включаючи людей. Вивчення інститутів (бірж, фірм, банків, університетів, митниць, сімей, шкіл, партій, лікарень, церков, армій, парламентів) припускає абстрагування від очевидних відмінностей відповідних їм конкретних організацій» [16].

На думку М. Дюверже, «термін «інститути» можна було б зарезервувати на позначення сукупності ідей, вірувань, звичаїв, які становлять впорядковане й ор-

ганізоване ціле (шлюб, родина, вибори, уряд, власність). Таким чином, інститути є певними ідеальними установами у вигляді відповідних традицій і вірувань, системи цінностей, тоді як їх реалізація відбувається в практичній діяльності конкретних організацій. Інститут виступає у вигляді моделі людських відносин, з якої копіюються конкретні відносини» [4].

Оригінальний підхід до трактування інститутів пропонує Дж. Серл. Він розуміє інститути як «статусні функції». На думку дослідника, «людина має здатність приписувати певні функції предметам, які не можуть виконувати ці функції лише завдяки своїм фізичним властивостям». Один і той же феномен можна описати як звичайне явище (аркуш паперу, людина, серія рухів), так і як інституційне явище (20-ти доларова банкнота, президент США, футбол). Інституційне бачення світу полягає у тому, щоб бачити «у клаптику паперу – гроші, у людині – президента, у серії рухів – гол». Ось чому у тварин не може бути інституційної реальності. Щоб побачити, що перед нами банкнота, ми повинні мислити на двох різних рівнях одночасно: на фізичному рівні – уміти бачити «клаптик паперу», а на інституційному – «банкноту». Для розпізнавання статусної функції зазвичай потрібні деякі статусні індикатори (обручки, свідоцтва про шлюб, водійські права, паспорти), без яких не можуть існувати багато суспільств. Крім того, статусна функція може існувати при відсутності фізичного об'єкту, який нею наділяється, приклад – безготівкові розрахунки [17].

Як зазначає Бунецький Л. Л., «змістова сторона поняття «інститут» повинна включати в себе: а) формалізовану організаційну структуру (об'єднання), що здійснює свої функції в системі відповідно до вимог, цінностей, легітимності існування; б) нормативну систему (модель) взаємовідносин, що оптимальним способом пов'язують та регламентують поведінку громадян. З цієї точки зору інститути – це складна структурно-функціональна система, що містить у собі як нормативний компонент, так і організаційну складову» [1].

Як показав аналіз відповідних літературних джерел, неоднозначність тлумачення змісту «інститутів» та «інституцій» пояснюється різноманіттям наукових шкіл і течій, які становлять структуру інституціоналізму. Іншою причиною суперечливих трактувань цих термінів є неточність їх перекладу. У зарубіжній англійській літературі базовою категорією є «інституція» («institution»), а термін «інститут» («institute») майже не використовується. У Росії відтворюється аналогічна ситуація, за тим лише винятком, що основною категорією є «інститут». Своєю чергою, в Україні вживаються терміни як «інститут», так і «інституція».

У своїх подальших дослідженнях ми дотримуватимемося четвертого підходу, тобто вживатимемо термін «інститут» та похідний від нього прикметник «інституційний». Інститут розглядатимемо в трьох аспектах: 1) як сукупність відповідних формальних і неформальних норм (законодавство, правові норми, ментальність), що обумовлюють і регулюють діяльність людини в певній сфері; 2) як певне утворення, організацію, установу, об'єднання людей (від державних органів та партій до громадянських організацій), що підтримують, контролюють та забезпечують виконання встановлених норм; 3) як різноманітні процеси, явища й факти суспільного життя (власність, конкуренція тощо), які

традиційно прийнято вважати інститутами, проте неможливо віднести ні до законів, ні до організацій, ні до установ.

Встановлено, що інституціоналізм має міждисциплінарний характер, оскільки одночасно торкається предметних сфер принаймні двох наук – економіки та державного управління. Сутність його полягає в тому, щоб у дослідженнях певних явищ чи процесів, не обмежуватися аналізом лише економічних чинників, а враховувати вплив і «позаекономічних». З'ясовано, на сьогоднішній день у науковій літературі відсутнє єдине загальноприйняте трактування основних категорій інституціоналізму – «інститутів» та «інституцій». Розмежовано чотири підходи до розуміння і вживання даних категорій: 1) поняття «інститут» і «інституція» розглядаються як синоніми; 2) поняття «інститут» та «інституція» не ототожнюються, але при цьому науковці по-різному трактують відмінності між ними; 3) використовується лише термін «інституція»; 4) вживається лише термін «інститут». Визначено, що у західній (англійській) літературі, як правило, поширеним є термін «інституція», тоді як у російських – «інститут», а в українських – спостерігається поєднання обох. Обґрунтовано вживання терміну «інститут» та похідного від нього прикметника «інституційний» у подальших дослідженнях.

Перспективи подальших досліджень полягають у визначенні сукупності існуючих інститутів, які впливають на формування і розвиток інвестиційного клімату в Україні.

Література.

1. Бунецький Л. Л. Інституціональна проблематика в сучасній політичній науці: аналіз феномену «політичний інститут» / Л.Л. Бунецький // Вісник Львівського ун-ту. – 2010. – № 1. – С.70 – 78.
2. Веблен Т. Теория праздного класса / Т. Веблен. – Пер. с англ., вступ. ст. С. Т. Сорокиной, общая ред. В.В. Мотылева. – М.: Прогресс, 1984. – 265 с.
3. Вольчик В. В. Эволюционная парадигма и институциональная трансформация экономики / В. В. Вольчик. – Ростов на Дону: Ростовск. ун-т, 2004. – 320 с.
4. Дюверже М. Политические институты и конституционное право / М. Дюверже // Антология политической мысли: в 5 томах. – Т.2: Зарубежная политическая мысль: XX в. – отв. ред. Т. А. Алексева; Нац. общественно-научный фонд. – М.: Мысль, 1997. – 830 с.
5. Зотов В. В. Институциональные проблемы реализации системных функций экономики / В. В. Зотов, В. Ф. Пресняков, В. О. Розенталь // Экономическая наука современной России. – 2001. – № 3. – С. 51–69.
6. Іншаков О. В. Институція – ключ до розуміння економічних інститутів / О. В. Іншаков, Д. П. Фролов // Економічна теорія. – 2011. – № 1. – С. 52–62.
7. Колодій А. Ф. Неінституціоналізм та його пізнавальні можливості в політичних дослідженнях / А. Ф. Колодій // Вісник Львівського ун-ту. – 2010. – № 1. – С. 60–69.
8. Лозинська Т. М. До проблеми вживання термінів «інститут» і «інституція» в контексті інституціонального аналізу / Т. М. Лозинська // Бізнес інформ. – 2014. – № 7. – С. 8–13.

9. Мазур О. Є. Систематизація підходів до визначення категорії «інститут» / О. Є. Мазур // Економіка розвитку. – 2014. – № 1 (69). – С. 41–45.

10. Майбурд Е. М. Введение в историю экономической мысли : от пророков до профессоров / Е. М. Майбурд. – М. : Вита-Пресс, 1996. – 496 с.

11. Мороз О. В. Методологічна ідентифікація потенціалу теорії інституціоналізму / О.В. Мороз, В. М. Семцов, Н. Ф. Мандзюк // Економіка, фінанси, право. – 2015. – № 4. – С. 4–9.

12. Норт Д. Институты, институционные изменения и функционирование экономики / Д. Норт. – М. : Начала, 1997. – 180 с.

13. Петровський П. М. Методологія наукового дослідження в галузі державного управління / П. М. Петровський. – Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2015. – С. 104–113.

14. Поченчук Г. М. Роль категоріального визначення інституту в інституціональних дослідженнях / Г. М. Поченчук // Економічний аналіз. – 2015. – Т. 21. – № 1. – С. 6–14.

15. Ревенко С. О. Інституціональне середовище формування організованого аграрного ринку / С. О. Ревенко // Вісник Київ. нац. ун-ту ім. Т. Шевченка. – 2013. – № 12 (153). – С. 84–87.

16. Рихтер Р. Институты и экономическая теория: достижения новой институциональной экономической теории / Э. Г. Фуруботн, Р. Рихтер. – Пер. с англ. под ред. В. С. Катькало, Н. П. Дроздовой. – СПб. : Высшая школа менеджмента, 2005. – 736 с.

17. Серл Дж. Что такое институт / Дж. Серл // Вопросы экономики. – 2007. – № 8. – С. 5–27.

18. Тодорюк С. І. Інститути та інституції : проблема розмежування понять / С. І. Тодорюк // Інтелектуальний архів. – 2014. – Т. 3. – № 2. – С. 72–78.

19. Ходжсон Дж. Экономическая теория и институты: манифест современной институциональной экономической теории / Дж. Ходжсон. – М. : Дело, 2003. – 464 с.

20. Шолом А. С. Етимологія поняття «institution» та еволюція його змістовної сутності в економічних дослідженнях на прикладі СОТ / А.С. Шолом, С.В. Беренда // Проблеми економіки. – 2015. – № 1. – С. 319–325.

21. Commons J. Economics of Collective Action. – New York : Macmillan, 1950. – 420 p.

22. Ostrom E. Governing the Commons : the Evolution of Institutions for Collective Action. – Cambridge : Cambridge University Press, 1990. – 295 p.